

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΟ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΤΜΗΜΑΤΑ ΔΙΕΤΟΥΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑΣ

12 / 12 / 2020

ΛΥΣΕΙΣ

ΘΕΜΑ Α

A1. Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί στην κάθε πρόταση και δίπλα του τη λέξη **Σωστό**, αν η πρόταση είναι σωστή, ή τη λέξη **Λάθος**, αν η πρόταση είναι λανθασμένη.

1. Η διαμόρφωση της πολιτικής και εκλογικής συμπεριφοράς εξαρτάται από κοινωνικούς παράγοντες όπως η κοινωνικο - οικονομική θέση του ατόμου. **Λ**
2. Η κυριαρχία του καπιταλισμού είχε ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, την επικράτηση των θρησκευτικών και των ηθικών αξιών, καθώς και των παραδοσιακών τρόπων προσανατολισμού της δράσης των ανθρώπων που κυριαρχούσαν στις προκαπιταλιστικές κοινωνίες. **Λ**
3. Βασικοί εκπρόσωποι του μοντέλου των ελίτ θεωρούνται ο Τσ. Ρ. Μιλς, ο Ρ. Μίκελς, ο Β. Παρέτο. **Σ**
4. Ο στοχασμός του Ρ. Μέρτον περιστρέφεται γύρω από τη σχέση ατόμου - κοινωνίας. **Λ**
5. Στο θεολογικό στάδιο κυριαρχούν οι άνθρωποι της εκκλησίας και οι νομικοί. **Λ**

Μονάδες 15 (5x3)

A2. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό καθεμιάς από τις παρακάτω προτάσεις και, δίπλα στον αριθμό, το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

I. Σύμφωνα με έρευνα της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς στο διάστημα 2004 - 2005, η συμμετοχή των νέων στην οργανωμένη κοινωνία των πολιτών:

α. Κυμαίνεται σε αρκετά υψηλά επίπεδα.

β. Πάνω από το 50% δεν συμμετείχε καθόλου σε τέτοιου τύπου δραστηριότητες.

γ. Φανερώνει οπωσδήποτε την έλλειψη πολιτικής συνείδησης.

δ. Ισχύουν τα β και γ.

II. Τα σύγχρονα κόμματα αποτελούν τους σταθεροποιητικούς μηχανισμούς του πολιτικού συστήματος, έχοντας το ρόλο του βασικού διαμεσολαβητή μεταξύ:

α. Της κοινωνίας και των ομάδων συμφερόντων.

β. Της εξουσίας και της κοινωνίας.

γ. Της οικονομικής και της πολιτικής εξουσίας.

δ. Ισχύουν όλα τα παραπάνω.

Μονάδες 10 (2x5)

ΘΕΜΑ Β

B1. Να προσδιορίσετε το περιεχόμενο των εννοιών: <<υπεραξία>>, <<ολοκληρωτισμός>>.

Ο Μαρξ μελέτησε την εργασία και διατύπωσε την έννοια της υπεραξίας που παράγει ο εργαζόμενος. Τι είναι η **υπεραξία**;

- 2.5 • Σύμφωνα με τον Μαρξ, οι μισθοί των εργατών δεν αντιστοιχούν στην πλήρη αξία των αγαθών που παράγουν.

- Ένα μόνο μέρος του εργάσιμου χρόνου τους αντιστοιχεί στην παραγωγή αγαθών ίσης αξίας με τις δαπάνες των δικών τους αναγκών συντήρησης (ελάχιστος μισθός).
- 2.5 • Τα αγαθά που παράγουν τον υπόλοιπο εργάσιμο χρόνο τους αντιστοιχούν στην επιπλέον αξία, δηλαδή στην υπεραξία, την οποία ιδιοποιούνται οι καπιταλιστές με τη μορφή του κέρδους.

Στον αντίθετο πόλο από τη δημοκρατία βρίσκεται ο **ολοκληρωτισμός**.

- 2 • Σε αυτό το σύστημα μόνο ένας, ο κυβερνήτης, κατέχει απόλυτη δύναμη και δυνατότητα ελέγχου όλης της κοινωνίας.
- Μία από τις μορφές του ολοκληρωτικού καθεστώτος είναι η δικτατορία, η οποία αποτελεί αυταρχικό σύστημα διακυβέρνησης, που στηρίζεται στη βία. Τα χαρακτηριστικά του ολοκληρωτισμού είναι τα εξής:
- 3 • η επιβολή μιας συγκεκριμένης ιδεολογίας,
• η ύπαρξη μονοκομματισμού,
• η ύπαρξη ενός οργανωμένου σχεδίου εκφοβισμού των πολιτών,
• ο απόλυτος έλεγχος του στρατού,
• ο απόλυτος έλεγχος των μέσων επικοινωνίας,
• η ελεγχόμενη και προγραμματισμένη από το κράτος, οικονομία.

Μονάδες 10

B2. Πώς ασκείται η δημοκρατική εξουσία σύμφωνα με τη θεωρητική προσέγγιση των Ρ. Νταλ, Ρ. Άρον και Τζ. Γκαλμπρέιθ;

- 3 Οι σύγχρονες κοινωνίες διακρίνονται από κάθε είδους συγκρούσεις που λαμβάνουν χώρα σ' αυτές και από τους διαφορετικούς τρόπους ζωής γύρω από τους οποίους οι πολίτες οργανώνουν τα συμφέροντά τους.
- Πολλά κινήματα, κόμματα και διάφορες ενώσεις ανταγωνίζονται μεταξύ τους για το ποιος θα έχει τη μεγαλύτερη επιρροή στην κοινωνία.
- 2 Σύμφωνα με το **πλουραλιστικό μοντέλο** οι πολιτικές αποφάσεις είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων και συμβιβασμών ανάμεσα σε αυτές τις διαφορετικές ενώσεις και ομάδες συμφερόντων.
- 3 • Καμία από αυτές τις ομάδες δε φαίνεται να κρατά στα χέρια της όλη τη δύναμη, η οποία μάλλον διαχέεται σε ολόκληρη την κοινωνία. Οι θεωρητικοί του πλουραλιστικού μοντέλου (όπως ο **Ρ. Νταλ, ο Ρ. Άρον και ο Τζ. Γκαλμπρέιθ**) ισχυρίζονται ότι η δύναμη διαχέεται σε διάφορους τομείς, δηλαδή στον πνευματικό, το στρατιωτικό, τον οικονομικό, τον πολιτικό και το διοικητικό τομέα.
- Οι ελίτ των τομέων αυτών - είτε συνεργάζονται μεταξύ τους είτε ανταγωνίζεται ο ένας τον άλλον - εκφράζουν αιτήματα και πιέσεις της κοινωνικής βάσης. Κάθε ελίτ έχει τη δυνατότητα να ασκήσει βέτο* και να ανατρέψει τις αποφάσεις των άλλων.
- 2 • Έτσι η εξουσία δεν ασκείται μόνο από μια διευθυντική τάξη (το επίπεδο Α της πυραμίδας του Μίλς) αλλά και από τις ελίτ των διαφόρων τομέων, όπως είναι οι διανοούμενοι, οι συγγραφείς και οι επιστήμονες, οι αρχηγοί του στρατού και της αστυνομίας, οι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής, οι ηγέτες των εργατικών συνδικάτων και των πολιτικών κομμάτων, οι ανώτατοι υπάλληλοι στη διοικητική εξουσία.
- 3 • Στα πλουραλιστικά πολιτικά συστήματα οι έχοντες εξουσία χαλιναγωγούνται από τους νόμους, ελέγχονται θεσμικά από το κράτος, ενώ φαίνεται ότι οι διάφορες ομάδες συμφερόντων απολαμβάνουν ένα υψηλό ποσοστό αυτονομίας.

Μονάδες 15

ΘΕΜΑ Γ

Γ1. α) Ποια είναι η έννοια του έθνους - κράτους και υπό ποιες συνθήκες δημιουργήθηκε στους νεότερους χρόνους; (μονάδες 7)

β) Ποιες απόψεις διατύπωσαν οι Μ. Βέμπερ, Α. Κοντ και Κ. Μαρξ για τη δημιουργία του κράτους; (μονάδες 7)

γ) Ποιοι είναι οι κύριοι εξουσιαστικοί μηχανισμοί του κράτους κατά τη μαρξιστική οπτική και πώς λειτουργούν; (11 μονάδες)

- 2 α. Το **έθνος-κράτος** που θα εξετάσουμε στη συνέχεια δε σχετίζεται ούτε με τις πόλεις-κράτη της αρχαιότητας (π.χ. της Αρχαίας Αθήνας) ούτε με τα φέουδα, που εμφανίζονται στο δυτικο-ευρωπαϊκό μεσαίωνα και τα οποία στηρίζονται στην ύπαρξη ενός κεντρικού ηγεμόνα και στο καθεστώς εκμετάλλευσης των δουλοπαροίκων.
- 2 • Βέβαια οι ιστορικοί συμφωνούν σε γενικές γραμμές ότι τα πρώτα στοιχεία γένεσης του κράτους ανιχνεύονται στο τέλος του Μεσαίωνα και συγκεκριμένα από το 13ο ως το 15ο αιώνα στη Δυτική Ευρώπη ως μια τριπλή αντί-δραση στους ηγεμόνες βασιλείς, την εκκλησιαστική δύναμη και τους φεουδάρχες.
- 3 Ο καινούριος τύπος πολιτικής έκφρασης παίρνει την ονομασία «κράτος» (αν και ο συγκεκριμένος όρος αρχίζει να επικρατεί μετά το 15ο αιώνα).
- Το κράτος προκύπτει από την επικράτηση του ηγεμόνα-βασιλιά πάνω στους φεουδάρχες και από την ανάπτυξη της αστικής τάξης. • Η ανερχόμενη αυτή τάξη, η αστική, προωθεί το ενιαίο συγκεντρωτικό έθνος-κράτος και διευρύνει έτσι την επιβολή της στο οικονομικό και το πολιτικό επίπεδο.
- β. Βέβαια, στις οργανωμένες κοινωνίες δυτικού τύπου στις οποίες ζούμε η χρήση φυσικής βίας από ιδιώτη ή ακόμη από οργανωμένη ομάδα είναι παράνομη.
- Η μόνη αρχή που νομιμοποιείται να ασκήσει βία είναι η κεντρική πολιτική αρχή και οι μηχανισμοί της, στους οποίους εμπιστεύεται το δικαίωμα αυτό.
- Αυτή η κεντρική πολιτική αρχή είναι το κράτος, που κατέχει, σύμφωνα με τον Βέμπερ, το μονοπώλιο της ένομης βίας.
- 1 • Έτσι, ορίζει το **κράτος** ως την «**κοινότητα των ανθρώπων η οποία αξιώνει (αποτελεσματικά) το μονοπώλιο στη χρήση της νόμιμης φυσικής βίας μέσα σε ένα ορισμένο έδαφος**» (M. Weber, 1996: 45)
- 2 Η **δημιουργία του κράτους** είναι μια διαδικασία συνεχούς ορθολογικοποίησης, της οποίας τα χαρακτηριστικά κατά τον Βέμπερ είναι τα εξής:
- συγκρότηση ενός σώματος μόνιμων και ειδικών υπαλλήλων (γραφειοκρατία),
  - ορισμός μόνιμων διαδικασιών διαχείρισης και ελέγχου,
  - προσδιορισμός μιας εμφανούς ιεραρχίας αρμοδιοτήτων.
- 2 Ο **A. Κοντ** θεωρεί ότι το **κράτος** είναι αποτέλεσμα της αύξησης του μεγέθους των κοινωνιών και κατά συνέπεια της πολυπλοκότητάς τους (όσο πιο μεγάλες πληθυσμιακά είναι οι κοινωνίες τόσο μεγαλύτερη ανάγκη έχουν από σύνθετες δομές διοίκησης).
- 2 • Ο **Μαρξ** αποδίδει τη **γένεση του κράτους** στη διαφοροποίηση της κοινωνίας, δηλαδή στο διαχωρισμό αυτών που κατέχουν τα μέσα παραγωγής και ιδιοποιούνται το κέρδος από αυτούς που το μόνο που κατέχουν είναι η δύναμη της εργασίας τους. • Έτσι το κράτος, σύμφωνα με τον Μαρξ, υπηρετεί τους οικονομικά κυρίαρχους, όποια και αν είναι η μορφή διακυβέρνησής του (δημοκρατία, μοναρχία κτλ.).
- 1 γ. Η **μαρξιστική οπτική** θεωρεί ότι τόσο η ελιτίστικη όσο και η πλουραλιστική άποψη συγκαλύπτουν την πραγματικότητα ή ενισχύουν την αυταπάτη της ύπαρξης αυτόνομου πολιτικού πεδίου.
- 2 Ο Μαρξ ισχυρίστηκε ότι το κράτος υπηρετεί τα συμφέροντα των κυρίαρχων τάξεων και χάρη στους θεσμικούς μηχανισμούς καταστολής που διαθέτει μπορεί να ασκεί την εξουσία του στα εργατικά στρώματα.
- 1 • Οι κυριότεροι μηχανισμοί καταστολής που χρησιμοποιεί το κράτος είναι η αστυνομία, ο στρατός, τα δικαστήρια, οι φυλακές.
- 1 • Οι μεταγενέστεροι, με επικεφαλής τον Λ. Αλτουσέρ (L. Althusser, 1918-1990), επηρεασμένοι από τη σκέψη του Μαρξ προσέθεσαν στους μηχανισμούς καταστολής και τους ιδεολογικούς μηχανισμούς με

τους οποίους το κράτος αναπαράγει την κυρίαρχη ιδεολογία.

- 1 • Οι ιδεολογικοί μηχανισμοί, είτε δημόσιοι είτε ιδιωτικοί, λειτουργούν με βάση την πειθώ και την προπαγάνδα.
- 1.5 • Σ' αυτούς τους μηχανισμούς κατατάσσονται οι μαρξιστές το σχολείο, την οικογένεια, την κοινωνική ασφάλεια, τον έλεγχο των ανηλικών παραβατών κ.ά.
- 1.5 • Ο πολιτικός ιδεολογικός μηχανισμός υπηρετείται από τα διάφορα κόμματα, ενώ ο ιδεολογικός μηχανισμός πληροφόρησης του κοινού από τον Τύπο, το ραδιόφωνο, την τηλεόραση κτλ.
- 2 • Οι ιδεολογικοί μηχανισμοί του κράτους επιτρέπουν την αναπαραγωγή των κυρίαρχων κοινωνικών σχέσεων και δημιουργήθηκαν, σύμφωνα με τον Λ. Αλτουσέρ, επειδή οι μηχανισμοί καταστολής δεν αρκούν για να διασφαλίσουν την ηγεμονία της κυρίαρχης τάξης.

Μονάδες 25

Γ2. Να παρουσιάσετε τη διαφοροποίηση των χωρών με βάση το σχήμα της κατηγοριοποίησης σε πρώτο, δεύτερο και τρίτο κόσμο και πώς συνδέεται αυτή η κατηγοριοποίηση με το διαφορετικό στάδιο ανάπτυξης, όπως προσδιορίζεται από τις αντίστοιχες θεωρίες.

- 2 Από το 17ο αιώνα μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα οι δυτικές κοινωνίες δημιούργησαν αποικίες σε πολλές περιοχές του κόσμου (Αφρική, Ασία, Λατινική Αμερική). Σήμερα βέβαια όλες σχεδόν οι αποικιοκρατούμενες χώρες έχουν αποκτήσει την ανεξαρτησία τους. Ωστόσο η αποικιοκρατία διαμόρφωσε την οικονομική, την κοινωνική και την πολιτική πραγματικότητα πολλών χωρών και στάθηκε η αφορμή, μεταξύ άλλων, για τη διάκρισή τους σε χώρες του Πρώτου, του Δεύτερου και του Τρίτου Κόσμου.
  - ❖ Οι χώρες του λεγόμενου **Πρώτου Κόσμου** χαρακτηρίζονται από την ελεύθερη οικονομία, την εκβιομηχάνιση, αλλά και το μικρό ποσοστό απασχολούμενων στη γεωργία. Πρόκειται για τα κράτη της Δ. Ευρώπης, για τις Η.Π.Α., την Ιαπωνία κ.ά.
  - 6 ❖ Ως χώρες του λεγόμενου **Δεύτερου Κόσμου** προσδιορίζονταν μέχρι πρόσφατα οι πρώην σοσιαλιστικές χώρες (όπως π.χ. η Ε.Σ.Σ.Δ.) που είχαν κεντρικά σχεδιασμένη και κρατικά ελεγχόμενη οικονομία.
  - ❖ Οι χώρες του λεγόμενου **Τρίτου Κόσμου** είναι αυτές στις οποίες η πλειονότητα του πληθυσμού ασχολείται με την καλλιέργεια της γης, ενώ η οικονομία τους είναι είτε κεντρικά σχεδιασμένη είτε ελεύθερη.
  - 1 ❖ Πολλοί **κοινωνικοί επιστήμονες έχουν επισημάνει το γεγονός ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες** (ή οι χώρες του Τρίτου Κόσμου) **δεν αποτελούν ένα ενιαίο σύνολο.**
    - Οι χώρες της Λατινικής Αμερικής διαφοροποιούνται από αυτές της Ασίας και της Αφρικής.
    - Επομένως μια θεωρία που να περιλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις δεν μπορεί παρά να είναι προβληματική.
  - 1 • Για το λόγο αυτό η κοινωνιολογία εξετάζει τις μεταβαλλόμενες, σε παγκόσμια κλίμακα, σχέσεις μεταξύ χωρών που κατέχουν διαφορετικές θέσεις στην παγκόσμια οικονομία.
  - 1 • Έτσι, έχουν διατυπωθεί πολλές θεωρίες οι οποίες προσπαθούν να εξηγήσουν γιατί οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες βρίσκονται σε χαμηλό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης (φτώχεια, πείνα κτλ.).
  - 2 • Πάντως αυτό που καθόρισε τη διάκριση των κοινωνιών σε «**αναπτυγμένες**» και «**υποανάπτυκτες**» είναι η σύγκλιση ή απόκλιση τους από τις αξίες και τα οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά πρότυπα των χωρών του Πρώτου Κόσμου.
    - ❖ Ωστόσο το περιεχόμενο της έννοιας «ανάπτυξη» ποικίλλει.
    - Άλλοτε γίνεται αναφορά σε στόχους όπως είναι η ικανοποίηση βασικών αναγκών του πληθυσμού, η διατροφή, η στέγαση, η ιατρική περίθαλψη, η μόρφωση και άλλοτε η ανάπτυξη περιλαμβάνει την παραχώρηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την πολιτική συμμετοχή, την προστασία του περιβάλλοντος (χωρίς όμως να διευκρινίζεται πώς μπορούν να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί).
    - 2 • Οι θεωρίες αυτές, που ονομάζονται **θεωρίες του εκσυγχρονισμού**, αναφέρουν ότι η επίσημη εκπαίδευση έχει μια αιτιώδη σχέση με την οικονομική ανάπτυξη.

- 2 • Οι υποστηρικτές των θεωριών αυτών δηλαδή διατείνονται ότι η ποιότητα της εκπαίδευσης και των ανθρώπινων πόρων και ο προσανατολισμός σε δυτικές αξίες μπορούν να συμβάλουν στην οικονομική ανάπτυξη.
- ❖ Άλλοτε πάλι η ανάπτυξη των κοινωνιών ταυτίζεται με την ενσωμάτωσή τους στη διεθνή αγορά και τον παγκόσμιο καπιταλισμό.
- 2 • Οι θεμελιωτές της άποψης αυτής, που έγινε γνωστή ως **θεωρία της εξάρτησης**, υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη του καπιταλιστικού δυτικού κόσμου και η υπανάπτυξη του Τρίτου Κόσμου πρέπει να εξετάζονται από κοινού.
- 1 • Με άλλα λόγια, οι χώρες του Τρίτου Κόσμου δεν μπόρεσαν να αναπτυχθούν αυτόνομα, επειδή προσδέθηκαν στο άρμα του καπιταλισμού με σχέση εξάρτησης.
- 1 • Έτσι, οι δυτικές χώρες εξελίχθηκαν σε καπιταλιστικές δυνάμεις όχι μόνο μέσα από την ιδιοποίηση της υπεραξίας των δικών τους εργατών, αλλά και μέσα από την ιδιοποίηση και εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών και των φθηνών εργατικών χεριών των χωρών του Τρίτου Κόσμου.
- 2 • Με αυτό τον τρόπο έχει δημιουργηθεί ένα σύστημα στο οποίο οι αναπτυγμένες χώρες (Η.Π.Α., Ιαπωνία) λειτουργούν ως μια παγκόσμια καπιταλιστική τάξη (η οποία αναφέρεται ως «**μητρόπολη**», «κέντρο» ή «**πυρήνας**»), ενώ οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες (οι οποίες αναφέρονται ως «**περιφέρεια**») παίζουν το ρόλο της εργατικής τάξης που υφίσταται την εκμετάλλευση σε διεθνές επίπεδο
- ❖ Ωστόσο, παρά την οικονομική αλληλεξάρτηση των χωρών, οι ανισότητες μεγεθύνονται και δεν υπάρχει ένδειξη προς το παρόν ότι θα πάψουν να υφίστανται τα αντικρουόμενα συμφέροντα των κρατών. Ο περιορισμός των ανισοτήτων ανάμεσα στις χώρες αποτελεί μια πρόκληση για την παγκόσμια κοινωνία.

Μονάδες 25

Εν Δυνάμει
ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ